

**ОРГАНІЗАЦІЙНІ АСПЕКТИ ТА СИСТЕМА ОБЛІКУ ДЕПОЗИТНИХ ОПЕРАЦІЙ  
КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ**

*Розглянуто сутність депозитних операцій та механізм відкриття депозитних рахунків банками, проаналізовано обсяги залучення депозитних ресурсів, охарактеризовано їх основні види, обґрунтовано взаємозв'язок депозитних і кредитних операцій банку. Висвітлено чинну систему обліку депозитних операцій комерційних банків як основу інформаційного забезпечення обґрунтованих управлінських рішень щодо формування ресурсної системи банку.*

*Ключові слова: депозитні операції, строкові депозити, ресурси банку, система обліку.*

DZHULIY L. V., GRITSAYUK M.  
Khmelnytsky National University**DIRECTIONS OF FORMATION AND GENERALIZATION  
OF ECONOMIC SECURITY FUNCTIONAL COMPONENTS ACCORDING  
TO THE NEEDS OF ECONOMIC ANALYSIS**

*The article deals with the understanding and generalization of economic security, as a state entity. It is examined the possible options for grouping functional components of economic security, according to the research field. It has been generalized the understanding of the concept of economic security as a situation which characterizes the state resources, opportunities, threats, protection, balance, development and others. It is proved that the process of formation of functional components depends on the research directions. The generalization of functional components depending on analytical needs has been conducted. It is determined the actuality of research information and legal functional component of economic security. It is proposed the investigation of the components according to the security needs of financial condition and its stability. It is emphasized on safety direction of formation of costs indicators, revenues and financial results. It is highlighted the feasibility of studying resource security components in terms of its parameters. It is recommended to study the social component of economic security in terms of resource-efficient approach to the needs of economic analysis.*

*Keywords: functional components, state resources, opportunity, security status, threat, development.*

**Вступ.** Розвиток банківської системи України підтвердив необхідність підвищення ролі депозитних операцій банків, а також удосконалення їх організації. Раціональна організація обліку, контролю та аналізу в банку є необхідною передумовою прийняття обґрунтованих управлінських рішень. Останнім часом проблеми організації обліку, контролю та аналізу депозитних операцій набувають у вітчизняних банках дедалі більшого значення. Це пов'язано, по-перше, з досягненням певної стабільності та адаптованості до умов ринкового середовища, по-друге, з посиленням конкуренції серед банків, по-третє, з впровадженням новітніх інформаційних технологій, застосування яких можливе лише за умови чіткої організації обліку, контролю та аналізу і, по-четверте, на сьогоднішній день велика частина ресурсів комерційного банку формується завдяки залученим коштам, а не за рахунок власних коштів. Тому розгляд облікових процедур за депозитними операціями та відображення даної інформації у звітності має важливе значення в діяльності банку. Нині вже не виникає сумніву в тому, що дані питання рано чи пізно постануть перед кожним банком. У зв'язку із цим питання організації обліку та контролю депозитних операцій набувають особливої гостроти й актуальності.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Дослідженням депозитних операцій з точки зору їх обліку, контролю та аудиту займалися такі вітчизняні науковці, як Герасимович А.М., Кіндрацька Л.М. Кулаковська Л.П., Ричаківська В.І., Снігурська Л.П., Усач Б.Ф. та інші. Не дивлячись на широке коло авторів, що досліджували дане питання, постійні зміни законодавчої та нормативно-правової бази потребують оновлення та поглиблення дослідження.

**Постановка завдання.** Метою даної роботи є дослідження механізму обліку депозитних операцій комерційними банками України з фізичними особами, через визначення загальних умов залучення цих коштів, аналіз динаміки депозитів фізичних осіб комерційних банків та їх облік на рахунках в банках. З цією метою доцільно розглянути поняття, економічну сутність та значення депозитних операцій, їх класифікацію; проаналізувати динаміку депозитів, залучених комерційними банками за 2005–2016 роки; дослідити методику синтетичного і аналітичного обліку депозитних операцій банку.

**Основна частина.** Особливістю діяльності банківської установи, як одного з видів комерційного підприємництва є те, що переважна більшість його ресурсів формується не за рахунок власних, а за рахунок позикових засобів. Основними джерелами залучених ресурсів на сьогоднішній день є депозитні операції, сутність яких полягає у залученні тимчасово вільних коштів клієнтів у банківську систему. Відповідно до п. 1.1 гл. 1 Положення «Про порядок здійснення банками України вкладних (депозитних) операцій з юридичними і фізичними особами» № 516, вклад (депозит) – це грошові кошти в готівковій або

безготівковій формі у валюті України, або в іноземній валюті, або банківські метали, які банк прийняв від вкладника, або які надійшли для вкладника на договірних засадах на визначений строк зберігання чи без зазначення такого строку (під процент або дохід в іншій формі) і підлягають виплаті вкладнику відповідно до законодавства України та умов договору [1].

Бухгалтерський облік депозитних операцій ґрунтується на загальноприйнятих у міжнародній практиці принципах: безперервності діяльності установи банку; стабільності правил бухгалтерського обліку; обережності; нарахуванні доходів та видатків (поділ звітних періодів); дати операції, окремого відображення активів та пасивів; переваги змісту над формою; оцінки активів та пасивів [2]. Для теоретичного обґрунтування сутності депозитних операцій банку та їх відображення в обліку використовуються різні підходи щодо класифікації депозитів, що обумовлюється необхідністю виділення нових видів депозитів, які часто містять в собі характерні риси і ознаки існуючих раніше видів. На рис. 1 наведено детальну класифікацію депозитних операцій комерційного банку.

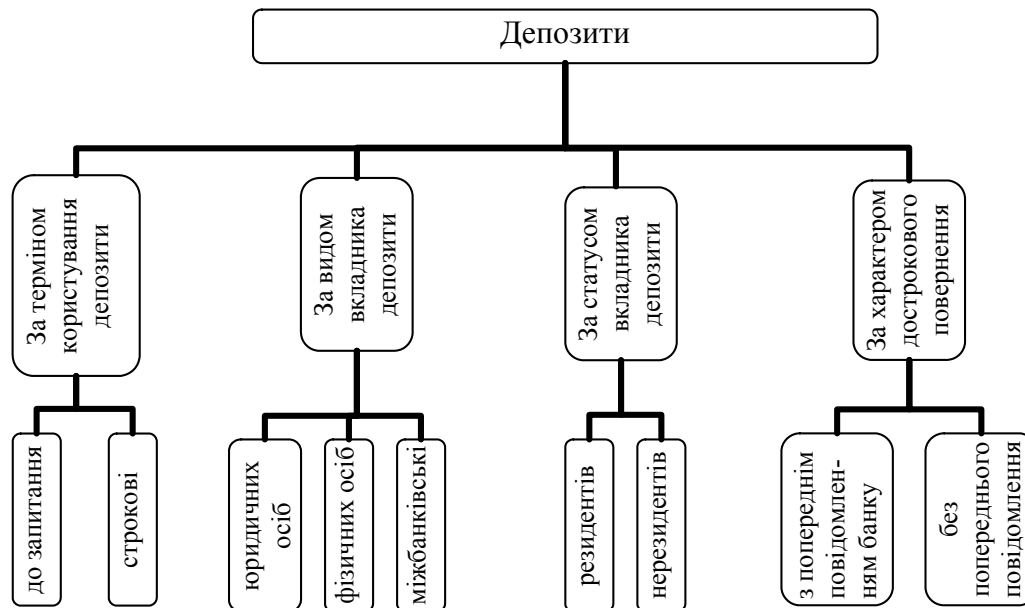


Рис. 1. Класифікація депозитних операцій комерційного банку

Депозити до запитання є найдешевшими залученими ресурсами серед платних ресурсів. Витратність цього виду ресурсів коливається в межах 1–2 % річних за залишками на рахунках клієнтів. Депозити до запитання розміщують у банку на поточних рахунках клієнтів. Вони використовуються для поточних розрахунків власника рахунка з його партнерами. Вклади до запитання є нестабільними, що обмежує можливість їх використання банком для кредитних та інвестиційних операцій, тому власникам поточних рахунків сплачується низький депозитний процент або не сплачується загалом [3].

Строкові депозити – це грошові кошти, які розміщуються в банку на чітко обумовлений термін і можуть зніматися після закінчення цього терміну або після попереднього повідомлення банку за встановлений період. Банку вигідно залучати строкові депозити, бо вони формують стабільну ресурсну базу і надають змогу банку розпоряджатися ними визначений угодою термін. Саме від строкових депозитів залежить процес кредитування на більш тривалі періоди, але в результаті за ними вищий процент. Діюча банківська практика передбачає оформлення строкових вкладів на 1, 3, 6, 9, 12 місяців або на триваліші строки. Така детальна градація стимулює вкладників до раціональної організації власних грошових коштів та розміщення їх на депозити, а також створює банкам умови для управління своєю ліквідністю.

Залежно від цільового призначення депозитів їх поділяють на дохідні депозити та гарантійні депозити. За способом юридичного оформлення зобов'язань виокремлюють депозити, оформлені угодою; депозити з наданням ощадної книжки, депозити з наданням ощадного сертифіката [3].

Отже, у банківській практиці до сьогодні відсутній єдиний підхід до класифікації банківських депозитних операцій, оскільки депозитні операції розглядаються з різних позицій, залежно від мети дослідження.

Для оцінки стану депозитних операцій депозитними корпораціями проаналізуємо їх динаміку за 2005–2016 роки (рис. 2).

На рис. 1 можемо бачити, що в цілому динаміка депозитів, залучених банками є позитивною, хоча незначний спад обсягу депозитних операцій спостерігається лише у 2009 році на суму 24787,5 млн грн, що характеризується підвищенням недовіри до банківської системи з боку населення, у зв'язку з пануванням кризових явищ в економіці. Для покращення майбутньої динаміки депозитних вкладів необхідно звертати

увагу не лише на кількісний показник, а й на якісний. Робота банку, в більшій мірі, має бути зорієнтована на ефективність депозитної політики, яка включає залучення найбільш вигідних потенційних клієнтів, тобто таких, які забезпечують більшу стабільність депозитних ресурсів і більш високий залишок на своєму рахунку; підтримку і утримання існуючих клієнтів; забезпечення ефективності кожної операції, пов'язаної з обслуговуванням клієнта; розробку індивідуальної цінової політики; розробку інформаційно-аналітичної системи підтримки прийняття рішень при формуванні депозитного портфеля; страхування вкладів населення.



Рис. 2. Динаміка депозитів залучених банками за 2005–2016 роки (виконано автором на основі [4])

Облік вкладів у банку ведеться з позицій послідовного відображення наступних господарських операцій: відкриття поточного рахунка суб'єктам господарювання, попереднє зарахування коштів, що надходять в переважній більшості безготівковим шляхом у національній або іноземній валюті. При веденні рахунка він може поповнюватися, а сума коштів може зменшуватися як у безготівковій, так і в готівковій формі. На дату залучення коштів клієнтів на строкові вклади (депозити) банк здійснює такі проведення:

– на суму коштів, залучених від суб'єктів господарювання: Дт 2600 «Кошти на вимогу суб'єктів господарювання»; Кт 2610 «Короткострокові вклади (депозити) суб'єктів господарювання», або 2615 «Довгострокові вклади (депозити) суб'єктів господарювання»;

– на суму коштів, залучених від фізичних осіб: Дт 1001 «Банкноти та монети в касі банку», або 1002 «Банкноти та монети в касі відділень банку», або 2620 «Кошти на вимогу фізичних осіб» Кт 2630 «Короткострокові вклади (депозити) фізичних осіб», або 2635 «Довгострокові вклади (депозити) фізичних осіб» [5].

Повернення вкладу (депозиту) у визначений договором термін відображається в обліку такими бухгалтерськими проведеннями: Дебет: Рахунки для обліку залучених вкладів (депозитів) – на суму вкладу (депозиту) з урахуванням суми процентів у разі їх капіталізації; Кредит: Рахунки для обліку грошових коштів та банківських металів, рахунки клієнтів. Якщо вкладник не вимагає повернення суми строкового вкладу після закінчення строку, установленого договором, то такий вклад переноситься на рахунок з обліку вкладів на вимогу, якщо інше не встановлено договором, наприклад, для фізичної особи: Дт рахунка 2630 «Короткострокові вклади (депозити) фізичних осіб»; Кт рахунка 2620 «Кошти на вимогу фізичних осіб».

Нарахування процентів за депозитами відображається проведеннями: Дт рахунків груп 700 «Процентні витрати за коштами, що отримані від Національного банку України», 701 «Процентні витрати за операціями із суб'єктами господарювання», 703 «Процентні витрати за коштами бюджету та позабюджетних фондів України», 704 «Процентні витрати за операціями з фізичними особами»; Кт рахунків нарахованих витрат [6]. Під час нарахування доходів за розміщеними міжбанківськими депозитами (вкладами) здійснюються такі бухгалтерські проведення: Дт рахунків 1208 «Нараховані доходи за коштами на вимогу в Національному банку України», 1218 «Нараховані доходи за строковимикладами (депозитами) у Національному банку України», 1508 «Нараховані доходи за коштами на вимогу в інших банках», 1518 «Нараховані доходи за строковимикладами (депозитами), що розміщені в інших банках»; Кт рахунків 6000 «Процентні доходи за коштами на вимогу, що розміщені в Національному банку України», 6003 «Процентні доходи за коштами на вимогу, що розміщені в інших банках», 6010 «Процентні доходи за коштами на вимогу, що розміщені в інших банках», 6012 «Процентні доходи за коштами на вимогу, що розміщені в інших банках», 6013 «Процентні доходи за коштами на вимогу, що розміщені в інших банках» [6].

**Висновки.** Депозити як один із класичних видів банківських послуг залишаються важливим та відносно недорогим ресурсом забезпечення ліквідності банку, мірилом довіри до банку вкладників.

Проведене дослідження дало змогу обґрунтувати сутність, особливості та класифікацію депозитних операцій комерційних банків в Україні, які виступають основою їх аналітичного обліку та якісного інформаційного забезпечення обґрунтованих управлінських рішень щодо формування ресурсної системи банку.

#### Література

1. Положення про порядок здійснення банками України вкладних (депозитних) операцій з юридичними і фізичними особами : затв. постановою Правління НБУ від 03.12.2003 № 516 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1256-03>
2. Смірнова І. В. Депозитні операції комерційних банків України : проблеми та перспективи розвитку / І. В. Смірнова, С. М. Непомняща // Наукові записки : зб. наук. пр. – Кіровоград : КНТУ, 2012. – Вип. 12, ч. 1. – С. 63–68.
3. Герасимович А.М. Аналіз банківської діяльності : підручник [Електронний ресурс] / А.М. Герасимович, М.Д. Алексеєнко, І.М. Парасій-Вергуненко та ін. ; за ред. А.М. Герасимовича. – К. : КНЕУ, 2003. – С. 599. – Режим доступу : [www.library.if.ua/books/1.html](http://www.library.if.ua/books/1.html)
4. <https://www.bank.gov.ua/files/stat.pdf>
5. Герасимович А.М. Облік та аудиту комерційних банках / А. М. Герасимович, Т.В. Кривов'яз, О. А. Мазур та ін. ; за ред. А. М. Герасимовича. – Львів : Видавництво «Фенікс», 1999. – С. 512.
6. Сташишен М.С. Облік у банках : навч.-метод. посібник / М.С. Сташишин, В. Г. Жила В.Г. – К. : Каравела, 2009. – С. 228.

Надійшла 13.05.2017; рецензент: д. е. н. Войнаренко М. П.